

Tekno-logos og værdierne. *What was the question?*

I dag offentliggøres vinderne af Sonofons prisopgave-konkurrence under titlen "Technology for People", hvor deltagerne skulle give deres bud på en mere hensigtsmæssig udvikling af teknologi. Sigtet med konkurrencen er at åbne en debat om en udvikling af teknologi baseret på menneskelige værdier og behov i stedet for på teknologiens egne præmisser. Kronikøren deltog selv, men er uden for medaljerækken med sit polemiske bidrag.

I dag udråbes vinderne af Sonofons prisopgave-konkurrence, hvormed firmaet ønsker at starte en debat om en øget fokusering på menneskets værdier og egentlige behov i udviklingen af ny teknologi. Tiltaget er for så vidt sympatisk, men rummer en del fundamentale problemer, som Sonofon ikke har tænkt på.

Man kan spørge sig selv, hvorfor et kommercielt firma overhovedet bruger deres tid og kræfter på at udskrive en konkurrence om værdier og teknologi. Hvis vi ikke skal rundt om alle de logisk mulige grunde, men springe direkte til de realistiske, må svaret være, at firmaet ønsker at drive forretning. Direkte, ved at de indsendte forslag kan indgå i mere eller mindre uforarbejdet form i produktudviklingen. Indirekte, ved at teleselskabet ønsker at 'brande' sig selv som et ansvarligt firma med 'værdierne i orden', hvilket på sigt skal øge omsætningen.

Sonofons egne motiver for at udskrive konkurrencen er imidlertid det mindst interessante, og er blot et symptom på et langt mægtigere fænomen. Et fænomen som selve konkurrencen giver udtryk for at skulle bekæmpe, men ironisk nok er en ynkelig repræsentant for: menneskets grundlæggende tekno-logiske anskuelse af virkeligheden. Sagen er nemlig den, at selvom Sonofon gævt forsøger at igangsætte en debat, 'så vi kan få vendt den teknologiske udvikling', så er spørgsmålet om teknologiens hensigtsmæssighed filosofisk. Og filosofiske problemstillinger har det som bekendt med at være særdeles genstridige, og byder sjældent på 'løsninger', der kan konkurreres om, men blot på grundig refleksion.

Fra gammel tid har vi opfattet teknologi og teknik (jeg tillader mig at anvende termerne synonymt, da en evt. forskel er for subtil til at være relevant i denne sammenhæng) som vores selvskabte hjælp i kampen med vore omgivelser og 'verden'. Med 'verden' mentes førhen naturen, men i dag inkluderer 'verden' også vores sociale- og psykologiske sfære. Problemet

er blot, at verden og teknologi ikke lader sig adskille som to distinkte domæner, men tværtimod er meget tæt sammenvævede. Store dele af vores fælles virkelighed er simpelthen fundamentalt teknisk. Bleer, intelligenstests, frisurer, konkurrencer osv. er alt sammen resultat af teknik. Blot ikke teknik i form af elektronik og maskiner, men teknik som en systematisk og optimerende tilgang til virkeligheden. Selv naturen er jo et instrument. Når vi benytter naturen terapeutisk rekreativt eller skal have 'en-på-oplevelsen', er den et systematisk middel – en teknik.

Som visse tænkere har gjort opmærksom på, skyldes denne situation ikke, at teknikken har sneget sig ind på os, mens vi sov, men at den er et udtryk for vores fundamentale opfattelse af verden. Kun for så vidt at mennesket ser verden som genstand for beregning, udnyttelse, klassifikation, beherskelse osv., er teknikken mulig. Eller rettere, teknologi er det fænomen, *at* vi ser verden som potentielt energi, næring og ly, som lovmæssig osv., på samme måde som 'en mand med en hammer ser søm overalt'. Dette fremgår også af, at 'teknologi' er en sammensætning af *techné*, som for antikkens grækere betød særlige færdigheder i relation til håndværk og kunst, samt et *logos*, hvormed termen angiver en mere teoretisk og metafysisk forestilling om virkeligheden, som forudsætning for vores umiddelbare handlen.

Hvorvidt dette verdenssyn er en konstruktion, altså at tingenes fremtræden ikke er i overensstemmelse med tingene i sig selv, men kun er et udtryk for menneskets specifikke erkendelse, eller om 'den er god nok', er for så vidt ligegyldigt, når vi ikke synes at være herre over verdens faktiske fremtræden. Måske skyldes denne fremtræden blot, at mennesket primært er et handlende væsen, der evolutionært er tilpasset en pragmatisk tilgang til omgivelserne. Det har således givet bedre overlevelseschancer at opfatte kæppen som et våben i stedet for blot en kæp, når bjørnen kom stormende.

På trods af at der givetvis er mange alternative virkelighedsopfattelser, f.eks. den æstetiske eller den etiske, er teknologi blot den 'optik', vi oftest anvender. Nogle vil endda hævde, at også etik og æstetik er udtryk for teknikker. Etik er en teknik i at omgås, så vores sociale liv bliver mere gnidningsløst; og alle kunstformer arbejder med udtrykkets specifikke virkemidler. Sandheden er nok, at det tekniske ikke kan adskilles fra det ikke-tekniske, uden en tekno-logisk kategorisering. Alt i alt er der ikke er meget i vores tilværelse, der er uberørt af teknologien.

Herved er vi på glatis allerede med det første ord i titlen "Technology for People", idet teknologien snarere er et metafysisk fænomen, end et værktøj vi råder over. Måske råder tek-

nologien ligefrem over os. Som flere tænkere igennem tiden har bemærket, synes teknologien at være drevet af sin egen imperative inert: Hvad der *kan* udvikles *skal* udvikles. Eller som en graffiti i New York siger: ”*Tehcnology is the answer. - What was the question?*”

Et meget sigende budskab, hvis spørgsmål ligner anledningen til Sonofons konkurrence, men hvis ironiske bud firmaet ikke desto mindre bekræfter, ved at antage at ’**Technology** is the answer **for people**’, hvor firmaet forstår teknologi i snæver instrumentel forstand.

Sonofon er dog langt fra ene om denne tankegang. Det paradoksale er nemlig, at vi alle har en klar fornemmelse af teknologiens bagside, men at diskussionen om teknologien alligevel altid kun kommer til udbrud i små spage tilløb. På trods af menneskets evne til abstraktion er det nok i højere grad et mere konkret handlende og praktisk væsen. Dette kunne være grunden til besværet med at øjne bivirkningerne i modsætning til den umiddelbare fascination af de tekniske fordele. Som Oppenheimer, atombombens fader, er citeret for at sige: ”*Når du ser noget, der er teknisk skønt, giver du dig i kast med det og laver det, og du tænker først over, hvad det skal bruges til, når du har opnået den tekniske succes*”.

Citatet er et glimrende udtryk for vores udvikling af teknologi, hvor vi næsten entydigt fokuserer på ’hvad’ (idéfase) og ’hvordan’ (designfase), men sjældent stiller det egentlige spørgsmål: ’hvorfor’? Også Sonofons konkurrence er et udtryk for denne opfattelse ved at forstå teknologiudvikling som et spørgsmål om ’hvad’ og ’hvordan’ (vinderne præsenteres på Dansk Design Center!). ’Hvorfor’ er ikke et teknisk spørgsmål og derfor alt for besværligt at besvare. Spørgsmål om behov og værdier synes med andre ord hårdt trængt af tekno-logos’ imperative lov. Og hermed har vi endda knapt løftet for låget til Pandoras æske af problemer med værdier.

Få ting her i verden synes entydigt gode eller dårlige, men har forskellige aspekter og varierende kvaliteter i forskellige kontekster. Har sportsinteresserede ikke megen gavn af effektiviseringen i udviklingen af sportsfolk, som har øget deres præstationer og forbedret underholdningsværdien betydeligt? Men er det ikke rimeligt at sige, at denne effektivisering af sporten også har bibragt en del ubehagelige konsekvenser, som jeg vist ikke engang i pædagogisk øjemed behøver at opremse? Eksemplet er banalt og tjener til at skære ud i pap: værdier hænger ikke plukkemodne på visdommens træ, men er et udtryk for hvorledes vi råber i skoven.

Hvad Sonofons konkurrence naivt forudsætter er, at spørgsmålene om værdier, teknologi, kontrol osv. er afklarede, så vi kan springe direkte til afgørelsen om hvilke værdier vi vil

udvælge fra stakken og sætte sammen med passende teknologi. Som om værdier og teknologi er nogle foreliggende klodser, der blot skal stables.

Mennesket har et udpræget talent for at indrette sine behov efter omgivelserne og efter-rationalisere overbevisende om det hensigtsmæssige i målene. Dette har uden tvivl været en evolutionær fordel, men bibringer desværre kulturel armodighed. I relation til teknologi er denne efterrationalisering tydelig: Fordi teknologien er hurtigere, er det smart at være dynamisk; fordi teknologien byder på mange muligheder, ligger succes i fleksibilitet; fordi teknologien giver en øget aktualitet, bør man være 'på'; og fordi informationsmængden er enorm, skal man være horisontalt orienteret. Måske var det smartere at rette sig efter kroppens og livets egen tid, måske er identitet prisen for fleksibilitet, måske er aktualitet blot et surrogat for nærvær, og måske skulle orienteringen være mere vertikal og historisk, så man ikke bare ved *hvad* der sker, men *hvorfor* det sker.

Afslutningsvist skal det gøres klart, at jeg ikke selv råder over 'løsningen' på problemet med teknologi. For det første fordi 'løsning' selv er tekno-logisk. For det andet fordi der ingen 'løsning' gives. Mit bud på 'Technology for People' er derfor ganske lidt spektakulær. Mit bud er slet og ret en opfordring til, at give sig mere tid til at reflektere over hvad vi - forbrugere såvel som producenter - vil med teknologien; altså spørge os selv 'hvorfor'. Hele tiden at besinde sig på det dialektiske i menneskets forhold til teknologi og på vores adaptive natur. Det lyder måske naivt, men det er ment radikalt: Det eneste konstruktive er destruktion af vore illusioner om teknologiens uundværelighed eller erstattelighed.

Kronik bragt i Information den 9. Maj 2001.